

บทที่ 3

ระบบการศึกษาและแผนการศึกษาแห่งชาติ

ระบบการจัดการศึกษาไทย

ปัจจุบันนี้การศึกษาเป็นตัวเร่งที่สำคัญที่สุดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและ พัฒนาการในสิ่งต่าง ๆ ในสังคม พัฒนาการที่เด่นที่สุดอันเป็นผลของการศึกษาในปัจจุบัน คือ เศรษฐกิจและการเมือง ประดิษฐ์กรรมและสินค้าใหม่ ๆ ตลอดจนเทคโนโลยีที่เจริญขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นผลจากการศึกษาและค้นคว้าวิจัยอันเป็นกระบวนการอีกอย่างหนึ่งของการศึกษา ประเทศที่มีความเจริญทางการศึกษาเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทั้งในทางอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี และเป็นประเทศที่มีความเจริญมั่งคั่งในทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา รัสเซีย ญี่ปุ่นและออสเตรเลีย ฯลฯ

ความตื่นตัวเรียกร้องและต่อสู้ทางการเมืองเพื่อให้ได้เอกราชสมบูรณ์ในประเทศ อาณานิคมและความตื่นตัวให้ได้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ในประเทศเอกราชเก่าแก่แต่ กำลังพัฒนาล้วนเป็นผลของการศึกษาหรือผลของการสั่งสอนของครู และเป็นผลของการเรียนรู้ ของนักเรียน เช่น ประเทศฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และไทย เป็นต้น

การศึกษาจึงกลายเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกของประเทศซึ่งต้องการพัฒนาด้าน เศรษฐกิจและการเมือง จะต้องให้ความสนใจและสนับสนุนในด้านการลงทุนเพื่อการศึกษาให้มากที่สุด

การศึกษาไทยในปัจจุบันใช้แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2535

ระบบการศึกษา

ระบบการศึกษาตามนัยแห่งแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ เป็นระบบที่ให้บุคคล ได้ศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองทั้งในด้านปัญญา จิตใจ ร่างกาย

และสังคมอย่างสมดุลและสามารถสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1. ระบบการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ จะเปิดโอกาสให้บุคคลเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองได้เหมาะสมกับวัย กล่าวคือ การศึกษาในช่วงปฐมวัยเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการอบรมดูแล และพัฒนาความพร้อมของเด็กเพื่อการเรียนรู้ในขั้นต่อไป การศึกษาในวัยเด็กและเยาวชนเป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีคุณธรรม มีความรู้ และสามารถประกอบกรงานและอาชีพตามควรแก่วัย การศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ เป็นการศึกษามุ่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม ควบคู่กับการพัฒนาความรู้ความสามารถในการประกอบกรงานและอาชีพ การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนและประเทศ การมีความสามารถในการแสวงหาความรู้และข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเป็นการศึกษาที่ช่วยให้รู้จักปรับตัวเข้ากับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของวัย สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมของครอบครัวและสังคมได้อย่างเหมาะสมและมีคุณค่าทั้งแก่ตนเองและสังคม

2. ระบบการศึกษาจะเปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยอาศัยรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการศึกษาที่จัดตามแนวระบบโรงเรียน และการศึกษาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต

การศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน เป็นการจัดโดยสถานศึกษา อาศัยระบบชั้นเรียนเป็นหลัก มีหลักสูตรกำหนดไว้ตามระดับและประเภทการศึกษา เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

การศึกษาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต เป็นการศึกษาด้วยตนเองจากแหล่งความรู้และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของบุคคลทั้งที่มีอยู่เองและที่มนุษย์ตั้งใจสร้างขึ้นเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้หรือเป็นบริการของการเรียนรู้

3. การศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน แบ่งระดับการศึกษาเป็น 4 ระดับคือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา

3.1 การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เป็นการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาความพร้อมของเด็ก ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพ และสังคม เพื่อรับการการศึกษาในระดับต่อไป

การจัดการศึกษาระดับนี้อาจจัดในรูปของชั้นเด็กเล็ก อนุบาลศึกษา หรือในรูปของศูนย์พัฒนาเด็กประเภทต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

3.2 การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งวางรากฐานเพื่อให้ผู้เรียน ได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้และความสามารถขั้นพื้นฐานและให้สามารถคงการอ่านออก เขียนและคำนวณได้

3.3 การศึกษาระดับมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

3.3.1 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้พัฒนาคุณธรรม ความรู้ ความสามารถและทักษะต่อจากระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนได้ค้นพบความต้องการความสนใจและความถนัดของตนเองทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพตลอดจนมีความสามารถในการประกอบกรงานและอาชีพตามควรแก่วัย

3.3.2 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและความสนใจ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาหรือเพื่อให้เพียงพอแก่การประกอบกรงานและอาชีพที่ตนถนัดทั้งอาชีพอิสระและรับจ้างกับรวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการประกอบกรงานและอาชีพและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข

3.4 การศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี การศึกษาระดับปริญญาตรี และการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี

3.4.1 การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะวิชาชีพในระดับกลาง รวมทั้งมีความสามารถในการริเริ่มประกอบกร

3.4.2 การศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถในสาขาวิชาต่าง ๆ ในระดับสูง โดยเฉพาะการประยุกต์ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ การริเริ่มการพัฒนาทั้งทางวิชาการและวิชาชีพ การสร้างสรรค์และเผยแพร่ความรู้ การริเริ่มการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทของประเทศในประชาคมโลก

3.4.3 การศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะในสาขาวิชาการเฉพาะทางให้มีความชำนาญมากยิ่งขึ้น มุ่งสร้างสรรค์ความก้าวหน้าและความเป็นเลิศทางวิชาการ โดยเฉพาะการศึกษาค้นคว้า วิจัยและพัฒนาองค์

ความรู้และเทคโนโลยีในด้านวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ การประยุกต์ใช้วิทยาการสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างเหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย

4. การจัดการศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน อาจจัดเป็นการศึกษาประเภทต่าง ๆ ได้ตามความเหมาะสมและตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ชุมชน และประเทศ เช่น การฝึกหัดครู การศึกษาวิชาชีพ การศึกษาวิชาชีพพิเศษ การศึกษาวิชาชีพเฉพาะกิจ หรือเฉพาะบุคคล บางกลุ่ม การศึกษาพิเศษ และการศึกษาของภิกษุ สามเณร นักบวช และบุคลากรทางศาสนา เป็นต้น

การจัดการศึกษาประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ ไม่เพียงแต่จัดตามความเหมาะสม หรือเพื่อสนองความต้องการเฉพาะของกลุ่มเป้าหมาย แต่ยังต้องคำนึงถึงการให้บุคคลได้พัฒนาทั้งในด้านคุณธรรม ความรู้ความสามารถและทักษะอย่างสมดุลควบคู่กันไปด้วย

4.1 การฝึกหัดครู เป็นการศึกษาที่มุ่งฝึกหัดและพัฒนาผู้ที่จะประกอบอาชีพครูและครูประจำการให้มีคุณธรรม ความรู้ความสามารถและทักษะในการสอนและการกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ มีจิตสำนึกของความเป็นครู มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในด้านความประพฤติ การดำรงชีวิต ตลอดจนการรักษาภาษาและวัฒนธรรมของชาติ มีความใฝ่รู้ มุ่งพัฒนาตนเองและการสอนอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน การฟื้นฟู อนุรักษ์ และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของประเทศ

4.2 การศึกษาวิชาชีพ เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะวิชาชีพให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในการประกอบอาชีพอิสระและรับจ้าง รวมทั้งสามารถดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม

การจัดการศึกษาวิชาชีพ อาจจัดในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งประเภทในโรงเรียน หรือนอกโรงเรียน การจัดการศึกษาวิชาชีพในระบบโรงเรียน เป็นการพัฒนาความรู้และทักษะวิชาชีพที่สอดคล้องกับแต่ละระดับของการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา ส่วนการจัดการศึกษาวิชาชีพนอกโรงเรียนเป็นการอบรมวิชาชีพเฉพาะด้านในระยะสั้นสำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาความรู้และทักษะเพิ่มเติม

4.3 การศึกษาวิชาชีพพิเศษ เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ฝึกหัดหรือพัฒนาทักษะวิชาชีพบางด้านที่ต้องการให้มีความชำนาญเป็นพิเศษตั้งแต่เยาว์วัยและต้องฝึกฝนเป็นระยะ

เวลานานมีนาฏศิลป์ ดนตรี กีฬา เป็นต้น การจัดการศึกษาอาจจัดตั้งเป็นสถานศึกษาเฉพาะหรือจัดในหลักสูตรปกติ

4.4 การศึกษาวิชาชีพเฉพาะกิจ หรือเฉพาะบุคคลบางกลุ่ม เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะวิชาชีพตามความต้องการของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ หรือเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งจัดให้เหมาะสม และสอดคล้องกับลักษณะหรือความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งไม่อาจดำเนินการได้โดยสถาบันการศึกษาปกติ ในการจัดการศึกษาต้องจัดให้สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของรัฐด้วย

4.5 การศึกษาพิเศษ เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางกายสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ ได้เรียนรู้อย่างเหมาะสมกับสภาพร่างกาย จิตใจ และความสามารถและเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษหรือมีปัญญาเลิศได้พัฒนาความถนัดและอัจฉริยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ การจัดการศึกษาพิเศษนี้อาจจัดเป็นสถานศึกษาเฉพาะหรือจัดในสถานศึกษาปกติตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา

4.6 การศึกษาของภิกษุ สามเณร นักบวช และบุคลากรทางศาสนา เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเสริมให้ภิกษุ สามเณร นักบวช และบุคลากรทางศาสนามีความเป็นผู้นำด้านปัญญา จิตใจและศีลธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีและมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมและพฤติกรรมที่เหมาะสมแก่คนในสังคม ตลอดจนเป็นผู้นำหรือมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเสริมสร้างวัฒนธรรมของท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม

วิวัฒนาการของแผนการศึกษาแห่งชาติ

ประวัติความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ (คณะอาจารย์ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา, 2536 : 78-79)

คำว่าแผนการศึกษาชาติ เป็นศัพท์ใหม่ที่เริ่มใช้ภายหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่เดิมเรียกกันอยู่หลายแบบ เช่น โครงการศึกษา รูปโครงการศึกษา สกิมการศึกษา หรือแผนการศึกษาโรงเรียน แผนการศึกษาชาติฉบับแรกของไทย คือ แผนการศึกษานับ พ.ศ.2441 หลังจากนั้นได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดมา แผนการศึกษาชาติแต่ละฉบับเป็นเพียงความมุ่งหมายที่เสนานิติแต่ละสมัยกำหนดขึ้นไว้เพื่อกำกับการปฏิบัติงานเท่านั้น และเมื่อปฏิบัติไปแล้วเห็นว่าไม่เหมาะสมต้องเปลี่ยนแปลงใหม่หรือเป็นเพราะเมื่อเปลี่ยนเสนานิติเปลี่ยนปลัดทูลฉลองแผนการศึกษานั้นก็เปลี่ยนไปอีกได้

แผนการศึกษาชาติ เริ่มมีครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเห็นว่าการศึกษาได้ขยายออกไปถึงพลเมืองทั่วไป แต่เป็นไปอย่างไม่มึระเบียบแบบแผน ขาดเป้าหมายและนโยบายที่แน่นอนในการจัดการศึกษา นักเรียนไทยที่ไปศึกษาต่อต่างประเทศ ก็ยังไม่สำเร็จกลับมา พระองค์จึงโปรดให้พระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) อัครราชทูตพิเศษประจำราชสำนักอังกฤษ สืบหาแบบแผนการศึกษา ทุกแขนงวิชาในประเทศไทยอังกฤษและยุโรป เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในเมืองไทย พระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้ดำเนินการและทูลเกล้าถวายโครงการศึกษาชาติฉบับแรกในปี พ.ศ.2441

แผนการศึกษาชาติหรือในสมัยก่อนเรียกว่า โครงการศึกษาชาติ มีลักษณะใกล้เคียงกันมักจะกล่าวถึงในแง่ระบบการจัดชั้นเรียนลำดับอายุและการแบ่งสายการศึกษา และที่ต้องมีการปรับปรุงแผนการศึกษาชาติอยู่บ่อย ๆ เพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมอารยประเทศ เป็นอำนาจต่อรองทางการเมืองกับประเทศตะวันตก เพื่อให้พ้นคำว่าอารยธรรม เพื่อดำรงความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งกำลังทวีความสำคัญมากขึ้นทุกขณะ และตั้งแต่ พ.ศ.2411 จนถึงปัจจุบันเรามีโครงการศึกษาชาติทั้งหมด 13 ฉบับ คือ

1. โครงการศึกษา	พ.ศ.2411
2. โครงการศึกษา	พ.ศ.2445
3. โครงการศึกษาชาติ	พ.ศ.2450
4. โครงการศึกษาชาติ	พ.ศ.2452
5. โครงการศึกษาชาติ	พ.ศ.2456
6. โครงการศึกษาชาติ	พ.ศ.2458
7. โครงการศึกษาชาติ	พ.ศ.2464
8. แผนการศึกษาชาติ	พ.ศ.2475
9. แผนการศึกษาชาติ	พ.ศ.2479
10. แผนการศึกษาชาติ	พ.ศ.2494
11. แผนการศึกษาแห่งชาติ	พ.ศ.2503
12. แผนการศึกษาแห่งชาติ	พ.ศ.2520
13. แผนการศึกษาแห่งชาติ	พ.ศ.2535

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475 ถึง พ.ศ.2503 โดยสรุป (พิพัฒน์ วิเชียรสุวรรณ, 2536 : 19-21)

1. แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2475

จุดมุ่งหมายสำคัญ คือ

1. ให้พลเมืองได้รับการศึกษาพอเหมาะแก่สภาพของตน คือ พอสมควรแก่ภูมิปัญญาและทุนทรัพย์
2. จัดการศึกษาทั้ง 3 ส่วนให้พอเหมาะกัน คือ จริยศึกษา อบรมให้มีศีลธรรมอันดีงาม เห็นประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าส่วนตัว ให้มีปัญญาความรู้ความสามารถ พลศึกษาฝึกหัดให้เป็นผู้มีร่างกายแข็งแรง อนามัยสมบูรณ์ มีน้ำใจเป็นนักกีฬา
3. ให้การศึกษาทั้งสายสามัญและวิสามัญ เพื่อประกอบอาชีพให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง สามัญศึกษา ประกอบด้วยชั้นประถม 1-4 มัธยมต้น 1-4 และมัธยมปลาย 5-8 วิสามัญศึกษา จัดสอนวิชาชีพ เช่นกสิกรรม หัตถกรรม และพาณิชยกรรม

2. แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479

จุดมุ่งหมายสำคัญ คือ ยังเน้นความสำคัญของจริยศึกษา พุทธศึกษาและพลศึกษา แต่มีข้อแตกต่างจากฉบับแรก คือ

1. เปลี่ยนแปลงชั้นเรียนสายสามัญศึกษา ชั้นมัธยมปลายให้จบเพียงมัธยมปีที่ 6 แทนที่จะเป็นมัธยมปีที่ 8 สำหรับผู้ที่ประสงค์จะเรียนต่อชั้นอุดมศึกษาจัดให้มีชั้นเตรียมอุดมศึกษาขึ้น
2. จัดอาชีวศึกษา ใ้รับนักเรียนเมื่อจบชั้นประโยคประถม มัธยมต้น(มัธยมปีที่ 3) และมัธยมปลาย(มัธยมปีที่ 6)
3. สนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษา ที่ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเพิ่มขึ้น

3. แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494

จุดมุ่งหมายที่จะปรับปรุงแผนการศึกษาฉบับที่ 2 ซึ่งได้ใช้มาเป็นเวลานานถึง 14 ปีแล้ว ให้เหมาะสมกับกาลเวลายิ่งขึ้น มีข้อเพิ่มเติมจากแผนการศึกษาฉบับก่อน ๆ คือ

1. จัดการศึกษา 4 ส่วนให้พอเหมาะกัน คือ จริยศึกษา พุทธิศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา โดยเพิ่มหัตถศึกษา เพื่อให้มีความเคยชิน มีความชำนาญแน่นเพียรในการใช้มือ ปฏิบัติงานเป็นรากฐานการประกอบอาชีพต่อไป

2. จัดการศึกษาพิเศษ สำหรับผู้ที่ออกจากโรงเรียนไปแล้วเป็นครั้งคราว และ การศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาขณะที่อยู่ในวัยเล่าเรียนได้รู้หนังสือโดยทั่วกัน

4. แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2503

ในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลได้ประกาศแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2503 โดยอาศัยเค้าโครงของแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 มาปรับปรุงใหม่ มีสาระสำคัญที่แตกต่างไปจากฉบับก่อน ๆ คือ

1. รัฐบาลมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามสมควรแก่ระดับ ภูมิปัญญาของคน ความมั่งมีหรือยากจนไม่ควรเป็นเหตุกีดกัน ถ้าเป็นผู้มีปัญญาสูงย่อมเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะจัดให้มีทุนการศึกษา เพื่อสนับสนุนให้มีโอกาสได้ศึกษาสูงขึ้นไปโดยทั่วถึงกัน หลักการใหม่นี้นับว่าสอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตยมากกว่าแผนการศึกษาลบดับที่แล้ว ๆ มา

2. ให้จัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของสังคมและบุคคล โดยให้สอดคล้องกับแผนเศรษฐกิจและการปกครองของประเทศ ซึ่งแผนการศึกษาลบดับก่อน ๆ เน้นเฉพาะการจัดการศึกษา 4 ส่วน คือ จริยศึกษา พุทธิศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา ให้พอเหมาะกัน

3. ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 3) ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมจากพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2478 ยืดการศึกษาภาคบังคับจาก 4 ปี เป็น 7 ปี ทั้งนี้เพราะเห็นว่าความรู้ในระดับประถมศึกษาเพียง 4 ปี ไม่เป็นการเพียงพอและกำหนดให้เด็กได้รับการศึกษาอยู่ในโรงเรียนจนอายุครบ 15 ปี บริบูรณ์เป็นอย่างน้อย

4. ขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปยังภูมิภาคเป็นครั้งแรก มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ เริ่มเปิดดำเนินการในปี พ.ศ.2507 มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ.2507 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ.2510

5. จัดตั้งมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาขึ้นเป็นครั้งแรก คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อ พ.ศ.2514 เปิดรับนักศึกษาโดยไม่มีการสอบคัดเลือกเช่นมหาวิทยาลัยอื่น ๆ

6. ให้เอกชนจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้เป็นครั้งแรก มีวิทยาลัยเอกชนตั้งขึ้นหลายแห่งด้วยกัน เพื่อแบ่งเบาภาระของรัฐ เช่น วิทยาลัยกรุงเทพ(ปัจจุบันมีฐานะเป็นมหาวิทยาลัยกรุงเทพ) เป็นต้น

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520

สาระสำคัญของแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 มีดังนี้ (วิไล ตั้งจิต สมนาค, 2539 : 155)

1. รัฐถือว่าการศึกษายเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันตลอดชีวิต การจัดการศึกษาให้ความสำคัญของการศึกษาในระบบและนอกระบบเท่าเทียมกัน

2. เป็นแผนการศึกษาที่มุ่งจัดทำขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคมไทยในปัจจุบัน มุ่งอบรมพลเมืองให้ตระหนักเห็นคุณค่าของระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

3. ยึดอุดมการณ์ชาตินิยมโดยกำหนดให้มีสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของพลเมืองไทยทุกคน

4. ต้องการให้พลเมืองไทยทุกคนที่เกิดในผืนแผ่นดินไทยมีความสำนึกในความเป็นไทยร่วมกัน มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทย

5. ต้องการให้คนไทยรู้จักสิทธิหน้าที่และเสรีภาพในกรอบของกฎหมาย และตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของตนต่อความปลอดภัยของประเทศชาติ มีความเคารพและยึดมั่นในหลักธรรมของชาติ

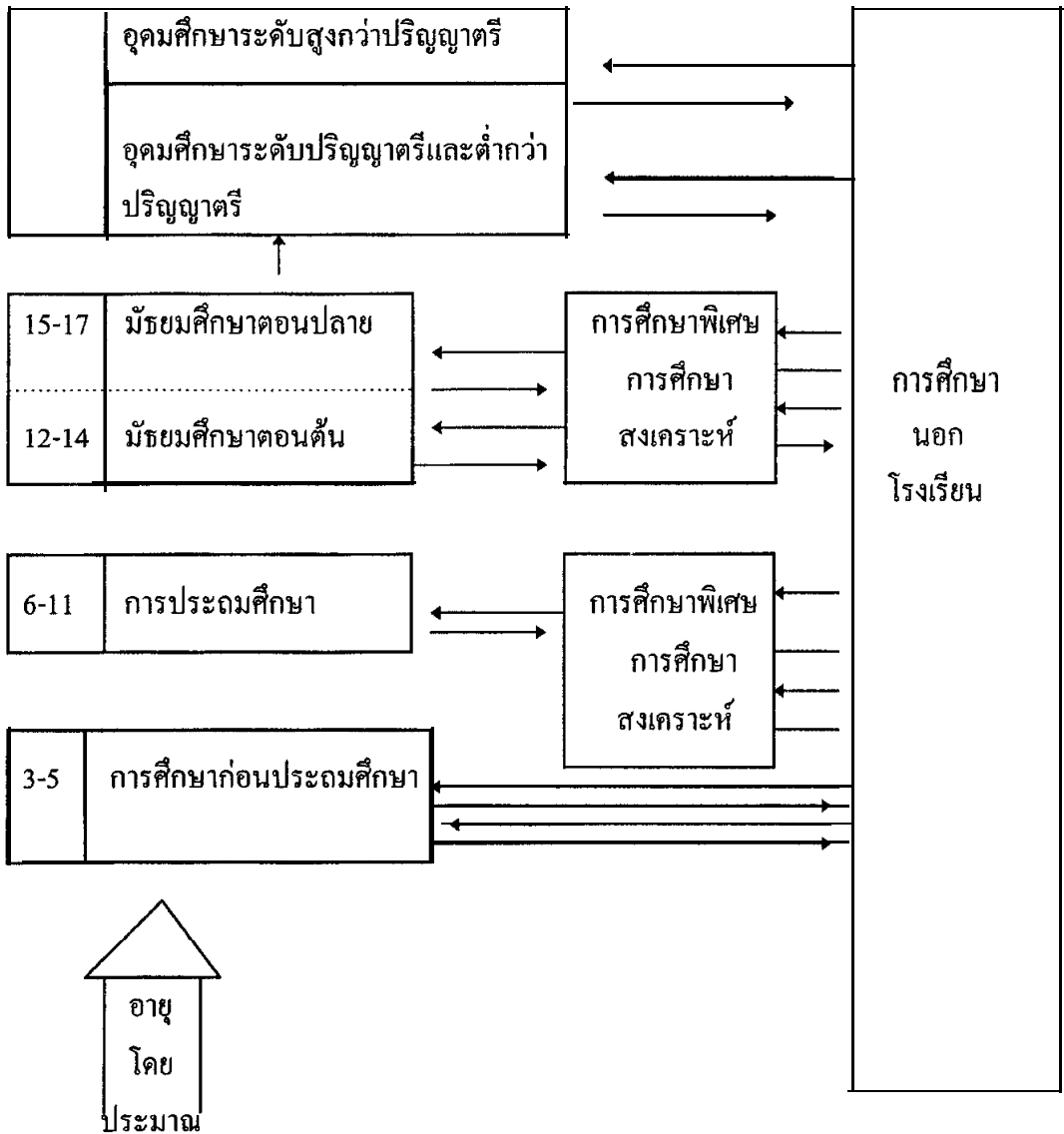
6. จัดให้มีการศึกษาทั้งสามัญศึกษาและอาชีวศึกษา โดยจัดให้ประสานกันทุกระดับ ให้เรียนวิชาชีพให้เหมาะสมแก่วัย ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา รวมทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน เพื่อให้การศึกษาทั้ง 2 ระบบ มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน

การศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จัดระบบเป็น 6: 3 : 3 คือประถมศึกษาศึกษามีตอนเดียว 6 ชั้น มัธยมศึกษา 6 ชั้น แบ่งเป็นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ชั้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ชั้น ทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก

7. การศึกษาภาคบังคับตั้งแต่อายุ 6-9 ปีบริบูรณ์ แล้วแต่ท้องถิ่นที่กำหนด

8. ผู้กระจายอำนาจการบริหารการศึกษาให้สอดคล้องกับระบบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคมของประเทศและท้องถิ่น
9. เน้นการผลิตครูที่มีความรู้และมีคุณธรรม ยึดมั่นในระบอบการปกครองประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
10. เน้นระดมสรรพกำลังทั้งภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกันจัดการศึกษา

แผนภูมิตระบบการศึกษา

ที่มา : แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520

แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535

หมวดที่ 1

หลักการและความมุ่งหมาย

หลักการ

การจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ มีหลักการที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้.-

1. การสร้างความเจริญงอกงามทางปัญญาความคิด จิตใจ และคุณธรรมของบุคคล เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเป้าหมายสำคัญ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลระหว่างความเจริญทางจิตใจ กับความเจริญทางวัตถุและความเติบโตทางเศรษฐกิจ

2. ในฐานะที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและจะต้องดำรงอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างกลมกลืนและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มนุษย์จะต้องตระหนักถึงการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

3. การก้าวทันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ และการรับวัฒนธรรม จากต่างประเทศหรือจากภายนอกชุมชน จะต้องประสานควบคู่ไปกับความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญา ภาษาและวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นและของสังคมไทย เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความรู้ใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

4. ความสมดุลระหว่างการพึ่งพาอาศัยกันกับการพึ่งตนเอง เป็นหลักการพื้นฐาน ที่จำเป็นสำหรับการประสานความร่วมมือร่วมใจกันทั้งในระดับบุคคล ชุมชน ท้องถิ่นและประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอันจะช่วยส่งเสริมบทบาทของประเทศไทยให้โดดเด่นขึ้นในประชาคมโลก

ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน สามารถดำเนินชีวิตในสังคมไทยได้อย่างมีสันติสุข และสามารถเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงไปทุก ๆ ด้านของประเทศ โดยนัยดังกล่าว

ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาจึงเน้นการพัฒนาบุคคลใน 4 ด้านอย่างสมดุลและกลมกลืนกัน คือ

1. ด้านปัญญา บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงเป็นผู้มีปัญญา คือ รู้จักเหตุและผล รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี คุณและโทษ สิ่งที่ไม่ควรกระทำและไม่ควรกระทำบนพื้นฐานของความจริง รู้จักแก้ไขปัญหาได้อย่างฉลาดและรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และหลากหลาย มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และใฝ่เรียนรู้เพื่อความก้าวหน้าทางความรู้และวิทยาการต่าง ๆ รู้คุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของสังคมไทย และรู้จักเลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรมจากภายนอก

2. ด้านจิตใจ บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงรู้จักฝึกฝนจิตใจของตนให้มีความเจริญงอกงามทางคุณธรรม ได้แก่ มีความละเอียดต่อการกระทำผิด รู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติตามกรอบความถูกต้องที่พึงงาม มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รู้จักพอ มีสมาธิและมีความอดทนหนักแน่นอันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ การงานและการดำรงชีพ

3. ด้านร่างกาย บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงมีร่างกายที่เจริญเติบโตเหมาะสมกับวัย รู้จักดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของร่างกายทั้งของตนเองและสมาชิกในครอบครัว และสามารถพัฒนาสมรรถภาพของร่างกายให้เหมาะสมกับการงานและอาชีพ

4. ด้านสังคม บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงมีพฤติกรรมทางสังคมที่พึงงาม ทั้งในการทำงานและการอยู่ร่วมกันในครอบครัว องค์กร และสังคม รู้จักการช่วยเหลือเกื้อกูลประโยชน์แก่กันและกันโดยไม่เห็นแก่ตัว มีความสามารถและทักษะในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น สามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องเหมาะสมรวมทั้งสามารถใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการติดต่อสื่อสารกับนานาประเทศได้ สามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่พึงงามของไทย ตระหนักและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงมีต่อผู้อื่น ต่อสังคม และต่อมวลมนุษยชาติ มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและสร้างสรรค์สังคมให้มีสันติสุข รู้จักและเคารพในสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่นตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี ตลอดจนร่วมส่งเสริมบทบาทของประเทศในประชาคมโลกในทางที่เหมาะสม

สำหรับหมวดที่ 2 (ระบบการศึกษา) และหมวดที่ 3 (แนวนโยบายการศึกษา) ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว

หมวดที่ 4

แนวทางการจัดการศึกษา

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามนโยบายดังกล่าวข้างต้น ให้ดำเนินการตามแนวทางดังต่อไปนี้.-

การจัดเครือข่ายการเรียนรู้และบริการการศึกษาเพื่อปวงชน

1. ขยายบริการการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้กว้างขวาง โดยเฉพาะในชนบทห่างไกลและชุมชนแออัดในทุกจังหวัด โดยให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงทั้งของรัฐและท้องถิ่นจัดบริการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา
2. ขยายบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงสภาพปัญหาข้อจำกัดและความสามารถพิเศษของผู้เรียน เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทห่างไกลในเขตชุมชนแออัดในเมือง เขตภูเขาและชายแดน รวมทั้งเด็กที่ต้องย้ายถิ่นตามพ่อแม่ผู้ปกครองไปประกอบอาชีพสามารถได้รับการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาอย่างทั่วถึง
3. ปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบการรับเข้าศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา เพื่อกระจายโอกาสในการเข้ารับการศึกษาให้เป็นธรรม
4. ส่งเสริมให้ชุมชนจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการศึกษา การแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสาร และการรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาการอื่น ๆ ให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของตน เพื่อให้พัฒนาชุมชนได้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการนั้น และหาวิธีการต่าง ๆ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ระหว่างชุมชน
5. พัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานของแหล่งความรู้ต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการถ่ายทอดและกระจายความรู้ข้อมูลข่าวสารสู่ประชาชนและชุมชนอย่างกว้างขวาง
6. ส่งเสริมและสนับสนุนให้หน่วยงานการศึกษา หน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ และองค์กรเอกชนประสานความร่วมมือและทรัพยากรระหว่างกันอย่างเป็นระบบในการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาแหล่งความรู้ของชุมชนด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ
7. ใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร สารสนเทศ และสื่อมวลชนทุกประเภทในการให้บริการความรู้ ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ แก่ประชาชนและชุมชนอย่างกว้างขวาง และให้หน่วยงานที่

เกี่ยวข้องกับภาครัฐและเอกชนร่วมมือในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่สื่อมวลชน หรือร่วมผลิตสื่อที่เหมาะสมสำหรับเผยแพร่

เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน

8. จัดหลักสูตรแต่ละระดับและประเภทการศึกษาให้มีเนื้อหาสาระ ทั้งส่วนที่เป็นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาบุคคลและสังคม และส่วนที่เสริมสร้างศักยภาพตามความแตกต่างของบุคคล

9. นำความรู้ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยในศาสตร์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งจากแหล่งวิทยาการอื่น ๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด ห้างสมุด พิพิธภัณฑ์ สื่อมวลชน เป็นต้น มาพิจารณาประกอบการจัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ประเภท และรูปแบบการศึกษา

10. จัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรทุกระดับการศึกษาโดยให้ความสำคัญแก่ภาษาไทยและให้มีการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนภาษาไทย

11. พัฒนาเนื้อหาสาระด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีให้ทันกับความเจริญก้าวหน้าของโลก เพื่อให้ผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ สามารถประดิษฐ์คิดค้นและนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั้งในระดับพื้นฐานและเทคโนโลยีที่คิดค้นขึ้นมาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม

12. จัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการฝึกปฏิบัติหรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม มีเจตคติและพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งทางสังคม วัฒนธรรมการเมือง และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

13. จัดกระบวนการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเข้าใจและรู้จักคิดแบบวิทยาศาสตร์ และเอื้อให้ผู้เรียนใฝ่หาความรู้ รู้จักคิดริเริ่ม รวมทั้งมีความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์

14. จัดการฝึกอบรมวิชาชีพ โดยเน้นการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จะประกอบวิชาชีพ และเป็นกำลังสำคัญทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพของประเทศ

15. ให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการจัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนให้สัมพันธ์สอดคล้อง และเกื้อกูลกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยส่งเสริมให้องค์กรต่าง ๆ และประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนานั้น

16. ส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศและใช้ครูที่มีความสามารถในการฝึกทักษะทางภาษา

17. ส่งเสริมการเรียนการสอนทั้งในรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพและความพร้อมของผู้เรียน

18. ส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูเด็ก และการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างวัย

19. ส่งเสริมให้ครอบครัว สถานศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันในชุมชนและสื่อมวลชนร่วมมือกันในการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่เหมาะสม และการชี้แนะแนวทางที่ดีแก่เด็กและเยาวชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

20. ส่งเสริมให้มีการผลิตและใช้ประโยชน์จากสิ่งพิมพ์และสื่อการเรียนรู้อื่นรูปแบบต่าง ๆ ที่ได้มาตรฐานอย่างกว้างขวาง

21. พัฒนาระบบการให้คำปรึกษาและการแนะแนวให้ครอบคลุมทั้งด้านวิชาการ แนวทางการประกอบอาชีพ และการปรับตัวทางอารมณ์และสังคม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความถนัดหรือความสนใจและเรียนได้อย่างเป็นสุข

22. พัฒนาระบบการนิเทศ การติดตาม และการประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาทุกระดับและประเภท พร้อมทั้งเร่งรัดให้มีการนำผลการประเมินมาใช้พัฒนากระบวนการเรียนการสอน

23. ส่งเสริมให้มีการเทียบโอนผลการเรียนสำหรับผู้เรียนที่ประสงค์จะเปลี่ยนแนวการศึกษาหรือสถานศึกษา รวมทั้งจัดให้มีการเทียบประสบการณ์เป็นหน่วยการเรียนสำหรับผู้ที่มีประสบการณ์จะกลับมาศึกษาต่อ ทั้งนี้ให้สถานศึกษาที่จะรับเข้าเรียนพิจารณาเทียบโอนได้ตามเกณฑ์หรือตามความเหมาะสม

24. ดำเนินการเกี่ยวกับการรับรองมาตรฐานวิชาชีพสำหรับผู้ที่มีประสงค์จะเทียบระดับความรู้และทักษะ พร้อมทั้งเร่งรัดให้มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

ครูและบุคลากรทางการศึกษา

25. พัฒนาระบบการคัดเลือกผู้เข้าศึกษาวิชาชีพครู เพื่อให้ได้ผู้ที่มีความสนใจ ความถนัดและความตั้งใจจริงในการเป็นครูมาเรียนและประกอบอาชีพครู พร้อมทั้งสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพอื่นมาประกอบอาชีพครู โดยให้ได้รับการฝึกอบรม วิชาครูเพิ่มเติมก่อนประจำการ

26. พัฒนากระบวนการฝึกหัดครู การอบรมและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเน้นให้มีการฝึกปฏิบัติและการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม ความสามารถในการสอนและการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ การแสวงหาความรู้และการเรียนรู้ด้วยตนเอง การริเริ่มสร้างสรรค์ การสร้างการประยุกต์และใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาของชุมชน การฟื้นฟู อนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของประเทศ

27. ส่งเสริมให้ครูมีบทบาทเป็นผู้นำทางความคิด และเป็นผู้ประสานความร่วมมือ ในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนประสานแหล่งความรู้วิชาการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้อย่างกว้างขวาง

28. จัดอัตรากำลังของหน่วยงานทางการศึกษาต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับปริมาณงาน เพื่อให้การใช้ครูและบุคลากรทางการศึกษาของแต่ละหน่วยงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

29. พัฒนาระบบการบริหารงานบุคคลของครูให้เหมาะสมกับวิชาชีพ พร้อมทั้งให้มีการกำหนดระเบียบ และวิธีการเพื่อยกฐานะอาชีพครู

30. จัดให้มีการกำกับดูแลคุณภาพ มาตรฐาน และการปฏิบัติวิชาชีพตามจรรยา วิชาชีพครู โดยการพัฒนาองค์กรวิชาชีพให้เข้มแข็ง และให้มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูที่มี กฎหมายรองรับ

การบริหารและการจัดการ

31. ให้หน่วยงานบริหารส่วนกลางทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย การวางแผน การศึกษาระดับชาติ การส่งเสริมมาตรฐานการศึกษา การรับรองวิทยฐานะ การคุ้มครองผู้รับบริการ การศึกษาและการให้ข้อเสนอแนะทางการศึกษาแก่สาธารณะ

ให้มีการมอบอำนาจจากส่วนกลางไปยังจังหวัดและสถานศึกษาในเรื่องของการบริหาร การวางแผนและการจัดการศึกษาระดับจังหวัด รวมถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล การเงินและงบประมาณ

32. ให้มีคณะกรรมการศึกษาระดับจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากองค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน องค์กรท้องถิ่น เพื่อวางแผนและจัดการศึกษาของจังหวัด โดยคำนึงถึงเอกภาพ ด้านนโยบาย และมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งความต้องการของท้องถิ่น

33. พัฒนาระบบการวางแผน การติดตามและประเมิน เพื่อปรับและประสานการบริหารและการจัดการศึกษาระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับแนวนโยบายการศึกษาของแผนการศึกษาแห่งชาติ ในการประเมินผลควรชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงาน โครงการต่าง ๆ รวมทั้งนำผลการประเมินดังกล่าวมาใช้ให้เกิดผลในการปรับปรุงการจัดการศึกษา

34. ส่งเสริมให้มีการรับรองมาตรฐานความรู้ของบุคคลเพื่อการศึกษาอบรมหรือการทำงานโดยไม่ใช้ระบบชั้นเรียนเป็นเงื่อนไข

35. ดำเนินการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการประสานการใช้ทรัพยากรและการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติ ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชนตลอดจนการมอบอำนาจจากส่วนกลางไปยังจังหวัด ท้องถิ่น และสถานศึกษา

36. สนับสนุนให้สถานศึกษาที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลมีระบบและโครงสร้างการบริหารการจัดการศึกษา การจัดหาหรือใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษา ที่เป็นอิสระโดยอยู่ในกำกับของรัฐรวมทั้งให้มีเสรีภาพทางวิชาการ

ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

37. ให้หน่วยงานการศึกษาประสานการวางแผนและการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และต่างประเทศมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาให้มากที่สุด โดยให้สอดคล้องกับนโยบาย ความจำเป็นเป็นเร่งด่วน และทิศทางการพัฒนาการศึกษาของประเทศ

38. จัดสรรงบประมาณให้แก่หน่วยงานการศึกษาของรัฐ โดยให้ความสำคัญแก่การศึกษาภาคบังคับการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมการดำเนินงานที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชน การศึกษา

สำหรับผู้ปกครองทางกายสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ การปรับปรุงคุณภาพการศึกษา การวิจัยและพัฒนามากกว่าการขยายการจัดบริการการศึกษาในระดับสูง

39. ให้ภาคเอกชนและชุมชนเพิ่มบทบาทในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาที่สนองความต้องการเฉพาะกลุ่มบุคคล ทั้งนี้ให้หน่วยงานของรัฐสนับสนุนด้านวิชาการ ทรัพยากรและการอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม

40. ให้สถานศึกษาปรับค่าบำรุงและค่าธรรมเนียมการศึกษาให้สอดคล้องกับอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการศึกษาในแต่ละระดับ ประเภท และสาขาวิชา โดยคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่แท้จริงของการจัดการศึกษา ทั้งนี้จะต้องจัดมาตรการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเพียงพอ

41. ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้สถานประกอบการจัดการศึกษา และฝึกอบรมทักษะสำหรับการประกอบอาชีพโดยรัฐจะต้องมีมาตรการจูงใจบางประการ

42. ส่งเสริมให้องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นมีรายได้เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนเพิ่มขึ้น โดยการปรับปรุงระบบภาษี รวมทั้งให้องค์กรดังกล่าวจัดสรรรายได้เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาเพิ่มขึ้นด้วย

เพื่อให้มีการนำแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ไปปฏิบัติให้บังเกิดผลอย่างจริงจังตามหลักการ ความมุ่งหมาย และแนวนโยบายที่วางไว้ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาตินี้ สำหรับทุกระยะ 5 ปี รวมทั้งจัดให้มีกลไกเพื่อกำกับดูแล ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
